

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 31^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1988

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΡΙΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΥΛΩΝΑ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΡΙΚΑ

Με βαριά ψυχή, εύλαβή κατάνυξη, βαθύτατο σεβασμό, άπειρη εύγνωμοσύνη και άπεριόριστη εκτίμηση στην πολύπλευρη εξαιρετική προσωπικότητα και θαυμασία δημιουργία του τελοῦμε σήμερα τὸ πνευματικὸ μνημόσυνο ἑνὸς κορυφαίου τακτικοῦ μέλους τοῦ ιδρύματός μας, τοῦ βετεράνου ἀρχαιολόγου μας Καθηγητῆ Γεωργίου Μυλωνᾶ.

Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρχαίας καὶ πῶς νὰ τελειώσῃ κανεὶς τὴ σκιαγράφῃσά του, ἔστω καὶ ἀδρότατα; Προικισμένος γενετικὰ μὲ προνομιούχα σωματικὴ, πνευματικὴ, καὶ ψυχικὴ ὑγεία, μὲ ἀγαθὴ προαίρεση καὶ εὐγενικὴ συνεργασιμότητα πηδοῦσε μᾶλλον παρὰ περπατοῦσε.

Ἐπιφανέστατος, χαλκέντερος ἀρχαιολόγος, ἔσκαψε πρωτοπορησιακὰ τὴν Ὀλυμπο, τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ, τὴν Ἐλευσίνα μὲ τὴ λατρεία τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Ἀγαμέμνονος στὶς Πολύχρυσες Μυκῆνες, οἱ ὁποῖες κυριολεκτικῶς ταυτίσθηκαν μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια τῆς μακροχρονῆς ζωῆς του. Φρόντισε σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ τὴν ἀναστήλωση τοῦ Παρθενῶνα. Ἐνέπνευσε, ἐπέβλεψε καὶ συντόνισε ἀναρίθμητες ἀνασκαφές σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ ἀνεξάντλητου σὲ θησαυροὺς ἑλληνικοῦ χώρου.

Φιλόλογος, ἱστορικός καὶ προπαντὸς βαθὺς γνώστης τῆς Μυθολογίας μας καὶ τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ μας, διαισθανόταν μὲ εὐαισθησία καὶ ἐπεξεργαζόταν καὶ ἐτεκμηρίωνε μὲ ἀσφάλεια κατὰ τὶς ἀτέλειωτες ἀρχαιολογικὲς του ἔρευνες.

Δάσκαλος ἀριτότατα συγκροτημένος, μετέδωσε τὰ φῶτα του ἀπὸ τὶς ἔδρες

άνωτάτων ιδρυμάτων τῆς ἀλλοδαπῆς, κυρίως αὐτῆς, καὶ τῆς ἡμεδαπῆς σὲ πλῆθος μαθητῶν καὶ συνεργατῶν, μὲ πυρήνα τῆς διδασκαλίας του τοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας μας, τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολιτισμὸ, ποὺ ἦταν τῆς εὐαίσθητης συναισθηματικῆς του ψυχῆς ἢ παντοτεινὴ προτίμηση. Καὶ δημιουργοῦργησε ἀναξίτητους, ἀξιους, ἀντίστοιχα προσανατολισμένους μαθητὲς στὸ διεθνὴ χωρὸ καὶ στὴν πατρίδα μας.

Πατριώτης γενναῖος στὸ Μικρασιατικὸ πόλεμο, φανατικὸς λάτρης παντὸς ἐλληνικοῦ, μὲ τὶς ρίζες τοῦ πιστεύου του ἀναπόσπαστα προσκολλημένες στὴν πηγὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, τὴν Ἰωνία, ἔδιδε, σὲ κάθε στιγμή τῆς ζωῆς του, ἐθυσίαζε μᾶλλον τὰ πάντα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἰδέα. Καθεμιὰ φορὰ ποὺ ἀναφερόταν σ' αὐτὴν φωτιζόταν ἢ φυσιογνωμία του. Ἀκτινοβολοῦσε. Καὶ ἀκόμα φανατικὸς ἐραστὴς τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ωραίου, τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ λάτρης, διανοία καὶ πράξει, τῆς Ἀκαδημίας μας, μέχρι τὴν τελευταία πνοή του.

Πέρα δμως ἀπ' ὅλα: ἝΑνθρωπος. ἝΑνθρωπος ἀξέχαστος.

ἝΑναλυτικότερα στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Μελωνᾶ θὰ ἀναφερθοῦν ὁ Γενικὸς Γραμματέας τῆς Ἀκαδημίας κ. Μενέλαος Παλλάντιος καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Μιχαὴλ Σακελλαρίου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΜΥΛΩΝΑΣ

(1898 - 1988)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ Κ. ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

Κάποτε ο αείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημαϊκὸς Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, σοφός, πρῶος, μελίχιος καὶ προσηγῆς σὲ ὄλους, ἄκουσε ἀπὸ τὸν διάκο του νὰ τοῦ ἐμπιστεύεται μὲ πολὺν δισταγμὸ ὅτι ὁ τάδε κληρικός, ὄχι μόνον δὲν μιᾶ μὲ σεβασμὸ γιὰ τὸ πρόσωπό του ἀλλὰ καὶ τὸν βρίζει ἀκόμα. Ὁ Χρυσόστομος στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή σὰν νὰ σκεφτόταν κάτι καὶ ὕστερα λέει στὸν διάκο: «Εἶναι περὶεργὸ αὐτό, γιατί δὲν θυμᾶμαι νὰ τὸν ἔχω ποτὲ εὐεργετήσει!»!

Πολλὰ θὰ πρέπει νὰ μᾶς λέει τὸ περιστατικὸ αὐτό, μεταφερόμενο καὶ προσαρμοζόμενο στὴν περίπτωσι τοῦ ἀδικοχαμένου ἀλησμόνητου συναδέλφου, ἐξαιρέτου ἐπιστήμονος καὶ ἀνθρώπου καὶ ἀκριβοῦ φίλου Γιώργου Μυλωνᾶ.

Ἄλλος, ἀρμοδιότερος ἀπὸ μένα, ὁ συνάδελφος κ. Σακελλαρίου, ἔχει ὀρισθεῖ ἀπὸ τὴ Σύγκλητο νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὸν ἀξέχαστο νεκρὸ μας. Ἐγώ, τόσο ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν δεσμὸ πὸν μὲ συνδέει μαζί του, δεσμὸ σχεδὸν εἰκοσάχρονο καὶ πρὸ πάντων ἀδελφικὸ στὴν Ἀκαδημία, θὰ ἀρκεσθῶ σὲ λίγα μόνον λόγια, σχετικὰ μὲ τὴν τελευταία ἐπικοινωνία μας.

Μίλησα μαζί του γιὰ τελευταία φορὰ τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, 2 Ἀπριλίου. Τὸν πῆρα στὸ τηλέφωνο, ἀφοῦ κατάπληκτος εἶχα μάθει τὴν ἴδια μέρα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ τί εἶχε ἐξυφανθεῖ ἐναντίον του μέσα ἀκριβῶς στὸ χῶρο ἐκεῖνο, στὸν ὁποῖο εἶχε προσφέρει τὰ πάντα. Τοῦ εἶπα ὅτι ἡ Ἀκαδημία θὰ ἦταν ἐτοιμὴ νὰ σταθεῖ στὸ πλευρὸ του στὶς δύσκολες αὐτὲς ὥρες του, καὶ τοῦ ζήτησα νὰ κατεβῶ τὴν ἄλλη μέρα, Κυριακὴ 3 Ἀπριλίου, στὸ σπίτι του γιὰ νὰ τὸν δῶ καὶ νὰ μιλήσουμε πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ποῦ νὰ φανταζόμουν πὸς ἄρχιζε τότε καὶ γι' αὐτὸν ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα του, πὸν θὰ σταματοῦσε ὁμως στὸ θάνατο, χωρὶς νὰ ολοκληρωθεῖ μὲ τὴν Ἀνάστασι!

Πάντα εὐγενικὸς καθὼς ἦταν μὲ κείνη τὴν ἀπίθανη ζωντάνια ἐφήβου γιὰ τὴν ἡλικία του, μὲ εὐχαρίστησε καὶ δέχτηκε νὰ τὰ ποῦμε στὶς 4 τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων.

Μπαίνοντας στὸ σπίτι, σὰν κεραινοὶ δέχομαι ἀπὸ τὴν κυρία Μυλωνᾶ τὴν εἶδησι ὅτι «ὁ Γιώργος βρίσκεται στὴν ἐντατικὴ τῆς κλινικῆς ἀπὸ χθὲς τὸ βράδυ».

Δὲν ἀξιώθηκα νὰ τὸν ξαναδῶ πιά, παρὰ μόνον ξαπλωμένο, ἡρεμο, γαλήνιο καὶ ροδαλὸ στὸ φέρετρό του, στὴν ἐκκλησία τῶν Μυκηνῶν, λίγο πρὶν περάσει στὸν

ἄλλο κόσμος μέσα ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του μυκηναϊκὴ γῆ, πὸν ἄλλοι τώρα εἶχαν σκάψει γι' αὐτόν, τὴ γῆ αὐτὴ πὸν τόσες φορὲς ὁ ἴδιος εἶχε ἀνασκάψει...

Εἰλικρινὰ θὰ εὐχόμενοι καὶ σὲ ἄλλους τὴν ἴδια γαλήνη στὴν ὑπόλοιπη ζωὴ τους, σὰν κι αὐτὴ τὴ γαλήνη τοῦ θανάτου τοῦ Μυλωνᾶ. Τὴ γαλήνη ἐκείνη, πὸν ἐξασφαλίζει ἢ καθαρὴ, τίμια καὶ χωρὶς ὑποκρισίες οὐνειδῆση, καθὼς καὶ ἡ πίστις σὲ κάθε ἠθικὴ ἀρχή, συνδυασμένα ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ γενναιοδωρὴ προσφορὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων καὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν στὴ διάθεση τοῦ συνόλου, ἀκριβῶς σὰν αὐτὰ πὸν μὲ τόση σοφία, γνώση, καλωσύνη, ἀπλότητα καὶ ἀπλοχεριὰ πρόσφερε ὁ Μυλωνᾶς σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ.

Αὐτὴ τὴ γαλήνη ἀκόμα πὸν ἀγνοεῖ χαρακτηρισμοὺς ὅπως «ἀθλιότητες λάσπη, εὐτελεῖ κίνητρα ἀνθρώπου στὰ 90 του χρόνια» καὶ ἄλλα παρόμοια στάθμης κοσμητικὰ ἀπὸ πρῶν στενοὺς συνεργάτες του σὲ ἀπάντηση στὸ μνημόνιο τοῦ Μυλωνᾶ, πὸν ἡ ἀθηναικότητά του δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητηθεῖ. Ἀπάντηση, στὴν ὁποία εἶναι διάφανη ἢ προσπάθεια νὰ παρουσιασθεῖ ὁ ἀγέραςτος, σφριγηλὸς στὸ πνεῦμα καὶ τὴ σκέψη ὡς τὸ τέλος του Γιώργος Μυλωνᾶς ὡς φθαρμένος πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ! Ἡ ἐξασφάλιση τοῦ ἀναπάντητου ἀπὸ τὸν νεκρὸ, φαίνεται δυοτιχῶς πὸς μπορεῖ νὰ φτάσει μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ σημείου.

Τὰ ἀγκάθια τοῦ στεφάνου τῆς ἀχαριστίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν θανάσιμο ψυχικὸ κλονισμό πὸν τοῦ προκάλεσαν, δὲν κατάφεραν νὰ ταράξουν, τὴν ἡρεμία τῆς μορφῆς του στὸν μακάριο τώρα ὕπνο του. Εἶχε δεχθεῖ καρτερικὰ τὸ πλήγμα. Ἔδινε τὴν παράξενη αἴσθησις ὅτι αὐτὸ πὸν τοῦ εἶχε γίνει ἦταν τὸ φυσικὸ ἐπιστέγασμα μιᾶς ἐνδοξῆς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας, πὸν τὸν εἶχε κάνει γνωστὸ ὡς ἐπιστήμονα σὲ ὅλο τὸν κόσμος, καὶ ἀγαπημένο σὲ ὄσους παντοῦ τὸν εἶχαν γνωρίσει.

Ἄξ ξέρει ἐκεῖ πὸν βρίσκεται τώρα ὁ καλός, ὁ τίμιος, ὁ ἄδολος, ὁ γενναιοδωρος, ὁ ἀλησμόνητος σὲ ὄλους μας συνάδελφος, Γιώργος Μυλωνᾶς, πὸς τὸ πέρασμά του ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἀλλά, καὶ ἀπὸ παντοῦ ὅπου ἔζησε καὶ ἐργάστηκε, θὰ μείνει αἰώνιο, ὑποδειγματικὸ, ἀνεπανάληπτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΚΟΥ Κ. ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μοῦ ἐμπιστεύθηκε τῇ μεγάλῃ εὐθύ-
νη νὰ μιλήσω γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἀειμνήστου σεβαστοῦ συναδέλφου Γεωργίου
Μυλωνᾶ. Συναισθανόμενος τὶς δυσκολίες τῆς ἀποστολῆς τὴν ἀνέλαβα ὡς ἠθικὸ χρέος.

Σεβαστὴ Κυρία Μυλωνᾶ, Κυρία καὶ Κύριε Shear,

Ὑποκλίνομαι μπροστὰ στὸ νωπὸ τάφο τοῦ συζύγου καὶ πατέρα σας. Σᾶς
παρακαλῶ ἐκ τῶν προτέρων, ἂν διαπιστώσετε ἀτέλειες ἢ σφάλματα στὴν ὁμιλία
μου, νὰ μὲ συγχωρήσετε καὶ νὰ θελήσετε νὰ μὲ βοηθήσετε ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν
στὸ κείμενο πὸν θὰ παραδοθεῖ πρὸς δημοσίευση.

Κύριοι συναδέλφοι,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἔχει γίνεи κοινὴ ἢ συνείδηση ὅτι ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ὑπέκλυσε ὄχι σὲ ἀνα-
πόδραστη σωματικὴ φθορὰ, ἀλλὰ σὲ ἰσχυρὸ ψυχικὸ κλονισμό. Καὶ αὐτὸς ὁ κλονισμὸς
προῆλθε ὄχι ἀπὸ ἐνδογενεῖς αἰτίες, ἀλλὰ ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐνέργειες. Ὁ ἐνενητᾶ-
χρονος πρεσβύτης πέθανε προῶρως, ὅπως ἓνας νέος. Ὁ πρόωρος νεκρὸς λέγεται
ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἀδικοθάνατος — ἐπίθετο πὸν ἐκφράζει συγχρόνως
τρυφερότητα γιὰ τὸ νεκρὸ καὶ ἐξέγερση γιὰ τὸ αἷτιο τοῦ θανάτου του, εἴτε φυσικὸ
εἴτε ἀνθρώπινο.

Ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς, Σμυρναῖος, ἦλθε στὸν κόσμον τὴν 9ῃ Δεκεμβρίου
τοῦ 1898. Ἀφοῦ ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴν ὀνομαστὴν Ἐδαγγελικὴν Σχολὴν καὶ τὸ Ἀμερι-
κανικὸν Κολλέγιον, σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, 1919-1922. Ἔλαβε τὸ
πτυχίον του, ἐνῶ ὑπηρετοῦσε ὡς στρατιώτης. Μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου αἰχ-
μαλωτίσθηκε καὶ κλείσθηκε σὲ στρατόπεδο, ὅπου ἔζησε ὑπὸ φρικτὰς συνθῆκας.
Ἰσχυρὸς ψυχικὰ καὶ σωματικὰ, δραπέτευσε μιὰ νύκτα τοῦ Μαρτίου, ἔπεσε στὴν
κρύα θάλασσα καὶ ἀναρριχήθηκε σ' ἓνα ξένο ἀτμόπλοιο. Ἀλλὰ δύο μέλη τοῦ πλη-
ρώματος τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους. Ὡς δραπέτης, βασανίσθηκε καὶ ὑποβλή-
θηκε σὲ σκληρότερες στερεώσεις. Ἀπελευθερώθηκε ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς ἐβδομάδες,
ἀφοῦ κατέβαλε λύτρα — χρυσὲς λίρες πὸν δαιεῖσθηκε ἀπὸ παλαιὸς Ἀμερικανὸς
καθηγητὴς του.

Μόλις ἔφθασε στὴν Ἀθήνα, προσελήφθη ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴν Σχολὴν Κλασ-
σικῶν Σπουδῶν ὡς βοηθὸς τοῦ ἀρχιτέκτονα Stuart Thomson, πὸν εἶχε ἀναλάβει

τὴν ἀνέγερση τῆς Γενναδαίου Βιβλιοθήκης. Παράλληλα μὲ τὴν ἐργασία του, μελετοῦσε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς καὶ παρακολουθοῦσε τὰ μαθήματα καὶ τὶς διαλέξεις πὸν ἔδιναν ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Bert Hodge Hill, ὁ ὑποδιευθυντῆς C. W. Blegen, καὶ πολλοὶ διακεκριμένοι ἐπισκέπτες καθηγητῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαιολόγοι Walter Miller, David M. Robinson, William Dinsmoor καὶ ὁ γλωσσολόγος Carl Buck. Συγχρόνως μετεῖχε, ὡς βοηθός, στὶς ἀνασκαφῆς τῆς Σχολῆς, στὴν ἀρχαία Κόρινθο ὑπὸ τὸν Hill, στὴ Νεμέα καὶ στὰ Ἀγιογιωργίτικα ὑπὸ τὸν Blegen. Παράλληλα προετοίμασε τὴ διατριβή του «*Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι*» πὸν ὑποστήριξε στὴ Φιλοσοφικῆ Σχολῇ Ἀθηνῶν τὸ 1927 καὶ ἐξέδωσε στὴ σειρὰ «*Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*» τὸ 1928. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἔλαβε προαγωγή στὴν ἀνασκαφικὴ ἱεραρχία. Ὁ David M. Robinson, διευθυντῆς τῆς ἀνασκαφῆς Ὀλύνθου, ἀνέθεσε στὸν Μυλωνᾶ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἀνασκαφὴ καὶ νὰ μελετήσῃ καὶ δημοσιεύσῃ τὰ νεολιθικὰ εὑρήματα. Κατὰ τὰ ἔτη 1928-1930 ὁ Μυλωνᾶς ἔκαμε ἀνώτερες σπουδῆς στὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια John Hopkins, καὶ Βαλτιμόρης καὶ ἔλαβε δεῦτερο διδακτορικὸ δίπλωμα.

Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ Γ. Μυλωνᾶ πρὸς τὴν ἑλλαδικὴ προϊστορία καθορίσθηκε ἀπὸ τὴ μαθητεία του κοντὰ στὸν Χρῆστο Τσοῦντα, ἀπὸ τὴ θητεία του στὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασσικῶν Σπουδῶν στὴν Ἀθήνα καὶ ἀπὸ τὴν εὐρύτερη συγκυρία στοὺς τότε ἀρχαιολογικοὺς κύκλους τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας. Ὁ Χ. Τσοῦντας ἦταν ὁ ἀνασκαφέας τῶν Μυκηρῶν, τοῦ Διμηρίου καὶ τοῦ Σέσκλον καὶ ἄλλων προϊστορικῶν θέσεων καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτῆς τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας ὡς ἐπιστήμης. Ὁ Μυλωνᾶς μνημόνευε τὸν Τσοῦντα μὲ θαυμασμὸ καὶ ἀγάπη, γραπτὰ καὶ προφορικὰ, ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Στὴν Ἀμερικανικὴ Σχολή, ὁ Blegen, εἶχε ἀνασκάφῃ καὶ δημοσιεύσει, τὸ 1921, τὴ θέση Κοράκου καὶ στὰ χρόνια τῆς θητείας τοῦ Μυλωνᾶ ἔσκαβε στὸν Φλιοῦντα, στὸ Ἡραῖο τοῦ Ἄργου καὶ στὴ Νεμέα. Ὁ J. B. Harland, συμμαθητῆς τοῦ Μυλωνᾶ, μελετοῦσε τὴν προϊστορικὴ Αἴγινα. Ἡ Βρετανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἦταν ἓνα ἄλλο δυναμικὸ κέντρο προϊστορικῶν σπουδῶν. Διευθυνόταν ἀπὸ τὸν A. J. B. Wace, πὸν εἶχε σκάφῃ στὶς Μικῆνες καὶ δημοσίευσε περισπούδαστες μελέτες καὶ στέγαζε μία πλειάδα διακεκριμένων ἀρχαιολόγων πὸν εἶχαν σκάφῃ ἢ ἔσκαβαν προϊστορικῆς θέσεις στὴ Μακεδονία, καθὼς καὶ στὴ νότια Ἑλλάδα. Οἱ Σουηδοὶ ἀνέσκαπτιαν τὴν Ἀσίνη καὶ τὰ Δενδρά. Ἐπίσης οἱ Γάλλοι Ch. Picard καὶ L. Rey εἶχαν δημοσιεύσει ἀποτελέσματα ἀνασκαφῶν στὴ Μακεδονία. Μερικὰ χρόνια νωρίτερα εἶχαν δημοσιευθεῖ πορίσματα ἀνασκαφῶν καὶ μελέτες Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων: ἡ πιὸ πρόσφατη αὐτοτελὴς μελέτη ἦταν τὰ «*Θηβαϊκὰ*» τοῦ A. Κεραμοπούλλου (1917). Τέλος τὴν ἐποχὴ τῆς θητείας τοῦ

Μυλωνᾶ στήν Ἀμερικανική Σχολή Κλασσικῶν δημοσιεύονται τὰ συνθετικά ἔργα τῶν G. Glotz, «*La civilisation égéenne*», 1923, τοῦ O. Montelius, «*La Grèce préclassique*», I, 1924, τοῦ V. G. Childe, «*The Dawn of European Civilization*», 1925, «*The Aryans*» 1926. Ὁ Childe εἶχε δημοσιεύσει λίγο νωρίτερα, τὸ 1922, σημαντικὸ ἄρθρο, «*The East European Relations of the Dimini Culture*».

Ἡ διδακτορική διατριβὴ τοῦ Μυλωνᾶ, «*Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι*», διέπεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα συγκεντρώσεως καὶ συνθέσεως τῶν διασπάρτων δεδομένων. Διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὶς συνθέσεις πὸν προαναφέραμε κατὰ τοῦτο: εἶχε θέμα κατὰ πολὺ στενότερο ἀπὸ ἐκεῖνες, ἀλλὰ τὸ πραγματεύθηκε μὲ μεγαλύτερη ἐμβάθυνση. Πράγματι, ὁ Μυλωνᾶς ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριᾶ συγκέντρωσε καὶ ταξινομήσε τὶς κατὰ τόπους δημοσιεύσεις πρωτογενοῦς ὑλικοῦ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριᾶ ἔκρινε τὶς προηγούμενες ἐξημερεῖες καὶ ὑποθέσεις, πὸν στηρίζονταν σὲ στενὲς βάσεις καὶ εἶχαν ξεπερασθεῖ ἀπὸ νεότερες ἀνακαλύψεις, καὶ προχώρησε στὴ συναγωγὴ γενικότερων συμπερασμάτων γιὰ τὴν καθόλου εἰκόνα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς στὴν Ἑλλάδα. Ἡ διατριβὴ τοῦ Μυλωνᾶ δὲν ἦταν μόνον ἡ πρώτη σύνθεση τῶν νεολιθικῶν ἑλλαδικῶν δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη σύνθεση αὐτοῦ τοῦ εἴδους στὸ χῶρο τῆς ἑλλαδικῆς προϊστορίας. Καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἀπόψεις, ἀποτέλεσε σταθμὸ καὶ ἀφετηρία γιὰ τὶς μελέτες πὸν ἀκολούθησαν, ἰδίως στὸν τομέα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς.

Ὡστόσο ὁ Μυλωνᾶς δόθηκε περισσότερο στὴν ἀνασκαφικὴ ἀρχαιολογία (field archaeology) παρὰ στὴν ἀρχαιολογία τοῦ σπουδαστηρίου (arm-chair archaeology), μολονότι καὶ αὐτὴν τὴν καλλιέργησε μὲ ἐπιτυχία, ἰδίως στὰ χρόνια τῆς ὠριμότητάς του. Ἡ ὑπηρεσία του κοντὰ σὲ μεγάλους ἀνασκαφεῖς, ὅπως ὁ Hill, ὁ Blegen, ὁ Robinson, τοῦ δίδαξε τὴ λεπτὴ καὶ ἀπαιτητικὴ μεθοδολογία τῆς ὑψηλῆς καὶ ὑπεύθυνης ἀνασκαφικῆς. Ὁ Μυλωνᾶς στάθηκε ἰσάξιος τῶν δασκάλων του καὶ ἔγινε μὲ τὴ σειρά του καλὸς δάσκαλος αὐτῆς τῆς τέχνης. Ἐπίσης διακρίθηκε γιὰ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία δημοσίευσε ὄχι μόνον τὶς πρόδρομες ἀνακοινώσεις τῶν ἐν ἐξελίξει ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα.

Εἶπαμε πῶς πάνω ὅτι ὁ Robinson προσέλαβε τὸ 1928 τὸν Μυλωνᾶ ὡς συνεργάτη του στὴν Ὀλυνθο, καὶ μάλιστα τοῦ ἀνέθεσε τὴ δημοσίευση τῶν νεολιθικῶν εὑρημάτων. Ὁ Μυλωνᾶς ἐπεράτωσε αὐτὸ τὸ ἔργο σὲ βραχύτατο χρονικὸ διάστημα καὶ ἔτσι τὸ βιβλίον «*The Neolithic Settlement*», δημοσιεύθηκε τὸ 1929 ὡς πρῶτος τόμος τῆς σειρᾶς «*Excavations at Olynthus*».

Ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης, τότε διευθυντῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, εἶχε προγραμματίσει τὴν ἀνασκαφὴ προϊστορικῶν θέσεων στὴν Ἀττικὴ. Πρὸς πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου ἐμπιστεύθηκε στὸν Μυλωνᾶ τὸ 1930 τὴν

ἀνασκαφή τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ καὶ ἓνα τομέα τῆς ἀνασκαφῆς Ἐλευσίνας, πὸν διηύθυνε ὁ ἴδιος. Ἡ Ἐλευσίνα ἦταν ἡ σπουδαιότερη ἐλληνικὴ ἀνασκαφή, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, καὶ ἦταν χῶρος πολυετῶν καρποφόρων ἐρευνῶν. Ὁ Μυλωνᾶς περᾶτωσε τὸ ἔργο πὸν τοῦ ἀνατέθηκε σὲ δύο ἀνασκαφικὲς περιόδους, τὸ 1930 καὶ τὸ 1931, καὶ τὸ 1932 δημοσίευσε τὰ ἀποτελέσματα «Προϊστορικὴ Ἐλευσίς» ὡς πρῶτο τόμο τῆς σειρᾶς «Ἐλευσινιακά». Σύγχρονα μὲ τὴν Ἐλευσίνα ὁ Μυλωνᾶς ἀνέσκαψε τὴ θέση Ἁγίου Κοσμᾶς. Ἦταν ἡ πρώτη ἀνασκαφή πὸν διηύθυνε ὁ ἴδιος. Αὐτὴ διακόπηκε ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Μυλωνᾶ στὴν Ἀμερικὴ, καὶ τοῦ πολέμου. Μετὰ τὸν πόλεμο ὁ Μυλωνᾶς καθυστέρησε τὴν ἐπανάληψή της μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰ ἔργα γιὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Ἑλληνικοῦ θὰ ἔφεραν στὸ φῶς ἐνδιαφέροντα ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα. Ὡστόσο ὁ Μυλωνᾶς δημοσίευε κανονικὰ ἐκθέσεις γιὰ τὴν πορεία τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἔτσι ἡ ἐπιστημονικὴ κοινότητα ἦταν ἐνήμερη γιὰ τὶς ἐκεῖ ἀνακαλύψεις. Οἱ ἀνασκαφὲς τοῦ Μυλωνᾶ στὴν Ἐλευσίνα καὶ στὸν Ἁγιο Κοσμᾶ, κατὰ τὰ ἔτη 1930 καὶ 1931, συνετέλεσαν στὴν ἐμπέδωση ἰδεῶν, πὸν εἶχαν ἀρχίσει νὰ σχηματίζονται χάρη στὶς ἀνασκαφὲς ἄλλων ἐλλαδικῶν θέσεων κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1920, γιὰ τὶς περιόδους τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴ χρονολόγησή τους, γιὰ τὶς συνέχειες καὶ τὶς ἀσυνεχείες τους, γιὰ τὴ χρονολογία τῆς ἀφίξεως τῶν Ἑλλήνων, γιὰ τὰ ἀρχαιολογικὰ ἔγγραφα τῶν ἐλληνικῶν διεισδύσεων, γιὰ τὴ διάδοση τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἱστορία τοῦ μυκηναϊκοῦ, γιὰ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Μὲ τὰ εὐρήματά του καὶ μὲ τὶς μελέτες πὸν στήριξε σ' αὐτὰ ὁ Μυλωνᾶς μίλησε τόσο ἔγκυρα ὅσο καὶ οἱ τότε ἀρχιερεῖς τῆς ἐλλαδικῆς προϊστορίας Wace καὶ Blegen. Οἱ ἀποφασιστικὲς συμβολὲς τοῦ Μυλωνᾶ σ' αὐτὰ τὰ θέματα εἶναι πολλές. Ὡς παράδειγμα μόνον ἀναφέρω τὴν ἐπιτυχημένη ἀπόκρουση τῆς ἰδέας ὅτι τὰ μινωεῖα ἀγγεῖα ἀνάγονταν στὴν Τροία καὶ τὴν προσαγωγή ἰσχυρῶν ἐνδείξεων ὅτι αὐτὴ ἡ κεραμεικὴ διαδόθηκε ἀπὸ τὴ Μακεδονία στὴ νότια Ἑλλάδα μεταφερομένη ἀπὸ τὶς ομάδες τοῦ ἀρχαιότερου ἐλληνικοῦ κύματος.

Μετὰ τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸν Ἁγιο Κοσμᾶ ὁ Μυλωνᾶς διεξήγαγε μικρὲς ἀνασκαφὲς στὴ Μυκῆβερνα, τὸ 1934 καὶ τὸ 1938, καὶ σὲ συνεργασία μὲ τὸν Γ. Μπακαλάκη, στὸν Ἀκροπόταμο, στὸ Πολύστιλο καὶ στὴ Γαληψό, τὸ 1938.

Τὰ ἐνδιαφέροντα πὸν εἶχε ἀποκτήσει μελετώντας τὶς προπολεμικὲς ἀνασκαφὲς του ἐξακολούθησαν νὰ τὸν ἀπασχολοῦν ἐπὶ πολλὰ χρόνια. Ἔτοι συνέτασσε σημαντικὰ ἄρθρα γιὰ τὴν προϊστορικὴ Μακεδονία, γιὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, γιὰ τὶς μυστηριακὲς λατρεῖες γενικότερα, καὶ ἐνδιάμεσα ἓνα βιβλίον «The Hymn to Demeter and Her Sanctuary at Eleusis», (Washington University Studies. New Series Language and Literature, no 13, 1942). Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο συγκρίνονται

τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα μὲ τὶς τοπογραφικὲς καὶ ἄλλες ἐνδείξεις ποὺ παρέχει ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος «Εἰς Δήμητρα», γιὰ τὴ συναγωγή συμπερασμάτων σχετικῶν ἰδίως γιὰ τὴν ἀρχὴ τῶν μυστηρίων.

Ὁ Μυλωνᾶς ἐπανῆλθε στὸν Ἅγιο Κοσμᾶ τὸ 1951 καὶ στὴν Ἐλευσίνα τὸ 1953. Ἡ νέα ἀνασκαφὴ στὸν Ἅγιο Κοσμᾶ διήρκεσε μία περίοδο, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας ἀνακοινώθηκαν ἀμέσως. Ἡ τελικὴ δημοσίευση τῆς ὅλης ἀνασκαφῆς σὲ χωριστὸ τόμο κατορθώθηκε τὸ 1959 «*Aghios Kosmas, An Early Bronze Age Settlement and Cemetery in Attica*», (Princeton University Press). Ἡ θέση Ἅγιος Κοσμᾶς προσέφερε πολὺ σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐποχὲς ΜΕ καὶ ΥΕ. Στὴν Ἐλευσίνα, ὁ Μυλωνᾶς ἀνέσκαψε ἀπὸ τὸ 1953 ὡς τὸ 1956 ἓνα σημαντικό νεκροταφεῖο μὲ ταφὲς προϊστορικῶν καὶ ἱστορικῶν χρόνων, ὡς καὶ τὸν 4ον αἰῶνα μ.Χ. Αὐτὴ ἡ ἀνασκαφὴ ἐκτελέσθηκε μὲ δαπάνες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τοῦ Washington University, καὶ Ἀμερικανῶν ἰδιωτῶν, φίλων καὶ παλαιῶν μαθητῶν τοῦ Μυλωνᾶ. Τὰ ἀποτελέσματα δημοσιεύθηκαν σὲ τρεῖς τόμους ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, τὸ 1975, μὲ τίτλο «*Τὸ Ἀντικὸν Νεκροταφεῖον τῆς Ἐλευσίνας*». Στὸ μεταξὺ ὁ Μυλωνᾶς δημοσίευσε πρόδρομες ἀνακοινώσεις καὶ διάφορες συμβολὲς σὲ ἑλευσινιακὰ θέματα. Μεταξὺ αὐτῶν ἓνα αὐτοτελὲς δοκίμιο μὲ τίτλο «*Eleusis and the Eleusinian Mysteries*», (Princeton University Press), 1961 Πρόκειται γιὰ μιὰ συνθετικὴ ἱστορία τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνας καὶ τῶν ἑλευσινίων μυστηρίων μὲ βάση τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα, τὶς παραδόσεις καὶ τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες. Τὸ ἱστορικὸ μέρος περιλαμβάνει καὶ τὴν τοπογραφία τοῦ χώρου διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἡ ὁποία διευκρινίζεται χάρις στὴν ἀρίστη γνώση τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων ποὺ εἶχε ὁ Μυλωνᾶς. Ὡς πρὸς τὰ μυστήρια ὁ Μυλωνᾶς ὑποστήριξε ὅτι τὰ ἑλευσινιακὰ σύμβολα ποὺ ἀπεικονίζονται σὲ παραστάσεις δὲ θὰ ἦσαν ἀπόρρητα. Τὰ ἀπόρρητα ποὺ ἀποκαλύπτονταν στοὺς μύστες θὰ ἦσαν ἄλλα, ἴσως κάποια κειμήλια. Ὁ Μυλωνᾶς, σπουδάζοντας τοὺς Χριστιανοὺς Πατέρες ποὺ ἔγραψαν περὶ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων, ἔδειξε ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀναφέρονταν εἰδικὰ στὰ ἑλευσινια καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς πηγὲς γι' αὐτά.

Τὸ ἴδιο ἔτος ποὺ ἄρχισε νὰ ἀνασκάπτει καὶ πάλι στὴν Ἐλευσίνα, τὸ 1953, ὁ Μυλωνᾶς δεξιόταν ἀπὸ τὸ Δ.Σ. τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας συνδιευθυντῆς, μαζί μὲ τὸν Ι. Παπαδημητρίου, τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Β τῶν Μυκηνῶν. Προηγουμένως εἶχε διατελέσει μέλος συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ἐπόπτευσε τὶς ἐργασίαι τῆς πρώτης ἀνασκαφικῆς περιόδου, τοῦ 1952. Οἱ Μυλωνᾶς καὶ Παπαδημητρίου δημοσίευσαν ἀπὸ κοινοῦ τὶς πρώτες πρόδρομες ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀνασκαφῶν. Ἀλλὰ ὁ Μυλωνᾶς ἐνδιαφέρθηκε νὰ μελετήσῃ ὁλόκληρη τὴν πόλη τῶν Μυκηνῶν μαζί μὲ τὸν περιβάλλοντα χώρο. Ἐργαζόμενος μὲ τὸ ρυθμὸ

πὸν τὸν χαρακτηρίζει, ἦταν σὲ θέση νὰ παρουσιάσει μίαν πρώτη συνθετικὴ διατύπωση τοῦ θέματος σὲ σειρὰ μαθημάτων πὸν ἔδωσε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Virginia, τὸν Μάρτιο τοῦ 1955, διατύπωση πὸν ἀνέπτυξε σὲ μονογραφία, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε τὸ 1957 μὲ τίτλο «Ancient Mycenae, The Capital City of Agamemnon», Princeton University Press. Σ' αὐτὴ τῇ μονογραφίᾳ ὁ Μυλωνᾶς ἐνσωμάτωσε καὶ ἄλλες πρωτότυπες παρατηρήσεις του στὰ ἑρείπια τῶν Μυκητῶν, κασιπὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ἓνα ἄρθρο γιὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως. Ὁ Μυλωνᾶς συγκέντρωσε ἕκτοτε ὅλη τὴν ἐρευνητικὴ προσοχὴ του στὶς Μυκῆνες. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐμφανίσθηκαν σὲ ἀλλεπάλληλες πρόδρομες ἀνακοινώσεις, σὲ εἰδικὰ ἄρθρα καὶ σὲ πολλὰς μονογραφίες του: «Mycenae's Last Century of Greatness», Sydney University Press, 1968, «Τὸ Θεσησκευτικὸν Κέντρον τῶν Μυκητῶν», Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1972, «Μυκῆναι. Τὰ μνημεῖα καὶ ἡ ἱστορία τους», Ἀθήνα, 1981, «Πολύχρυσοι Μυκῆναι», Ἀθήνα, 1983. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ 1972 καὶ τὸ 1973, δημοσίευσε τὸ πρωτογενὲς ὑλικὸ τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Β, «Ὁ Τοφικὸς Κύκλος Β τῶν Μυκητῶν», ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Παράλληλα δημοσίευσε καὶ πολυάριθμα ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὶς Μυκῆνες. Οἱ ἀλλεπάλληλες μονογραφίες τοῦ Μυλωνᾶ γιὰ τὶς Μυκῆνες, ὡς σύνολο, συνθέτουν εἴληπτα τὰ πορίσματα πολυαιτοτέρων μελετῶν πὸν ἐπιβεβαιώθηκαν ἀπὸ τὶς νεότερες ἐρευνες, μεταξύ ἄλλων καὶ ἐκεῖνες τοῦ Μυλωνᾶ, καθὼς καὶ τὶς πρόσφατες ἐνδελεχεῖς παρατηρήσεις τοῦ ἴδιου.

Ἀπὸ τῆ δεκαετία τοῦ '50, ὡς τὸ θάνατό του, ὁ Μυλωνᾶς ὑπῆρξε ὁ πιὸ συστηματικὸς καὶ πιὸ ἐγκυρὸς μελετητὴς τῶν Μυκητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐραστὴς τοῦ τόπου. Ἐπὶ πλέον αὐτῶν, ἴδρυσεν τὴν Ἀμερικὴν τὴν Mycenaean Foundation μὲ δύο σκοπούς: ἀφ' ἑνὸς τῇ συγκέντρωσιν χρημάτων γιὰ τὴ συνέχιση τῶν ἀνασκαφῶν· ἀφ' ἑτέρου τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν πνευματικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ κέντρου στὶς Μυκῆνες. Αὐτὸ τὸ κέντρο ἐγκαινιάσθηκε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1969. Τὸ κεντρικὸ κτίριόν του στεγάζει τὸ γραφεῖον τῆς κοινότητος Μυκητῶν, ἰατρεῖον, βιβλιοθήκη, αἴθουσα διαλέξεων· μίαν χωριστὴν πτέρυγα χρησιμοποιεῖται ὡς ξενώνας. Ὁ Μυλωνᾶς παρακάλεσε νὰ μὴ δοθεῖ τὸ ὄνομά του σ' αὐτὸ τὸ συγκρότημα. Κατόπιν τούτου ὀνομάσθηκε «Μυκηναίων Μέλαθρον». Ἀργότερα ὁ Μυλωνᾶς προώθησεν τὴν ἴδρυσιν Μουσείου στὶς Μυκῆνες πὸν πρόκειται νὰ ἐγκαινιασθεῖ πολὺ σύντομα.

Μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίμονον μελέτη ἀνασκαφικῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν δεδομένων καὶ τὴν ἐπίσης ἐπίμονον ἐμβάθυνσίν του εἰς τὴν συνολικὴν μελέτη τῶν Μυκητῶν, ὁ Μυλωνᾶς ἀγκάλιαζε ὀλόκληρον τὸ μυκηναϊκὸ πολιτισμὸν. Ἔτοι συνέθεσε τὸ ἔργον «Mycenae and the Mycenaean Age», Princeton University Press, 1966, πὸν ἀποτέλεσε ἓνα σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μελετῶν γιὰ τὴ μυκηναϊκὴ Ἑλλάδα. Παράλληλα διακατεχόταν ἀπὸ τὴν ἰδέαν νὰ διευρύνει σ' ὀλόκληρον τὸν μυκηναϊκὸν κόσμον τὸν προ-

βληματισμό για τις ιδιαιτερότητες τῆς μυκηναϊκῆς θρησκείας πὸν εἶχε ἀντιμετωπίσει τὸ 1972 στὸ ἔργο του «Τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Μυκηρῶν». Σχεδίασε μιὰ μελέτη μὲ τίτλο «Μυκηναϊκὴ Θρησκεία» πὸν θὰ εἶχε δύο μέρη: Α' Ναοί, βωμοὶ καὶ τεμένη· Β' Θεοὶ καὶ λατρεῖαι. Μόνον τὸ πρῶτον μέρος ἐκδόθηκε, τὸ 1971, στὶς Πραγματεῖες τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ τοῦ ἔργου εἶναι πολὺ σημαντικὰ. Οἱ Μυκηναῖοι δανείσθηκαν ἀπὸ τοὺς Μινωῖτες ἀπεικονίσεις θεοτήτων, σχήματα βωμοῦ, θρησκευτικὰ σύμβολα —τὰ ἱερὰ κέρατα, τὴν ὀκτώσχημη ἀσπίδα, τὸν διπλὸ πέλεκυ—, καθὼς καὶ ἱερὰ σκεύη. Ἀλλὰ ἡ μινωϊκὴ θρησκεία δὲν ἐπικράτησε πλήρως στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι δὲν διαπιστώνεται ἐμφάνιση ἱερῶν κεράτων σὲ ὑπαίθριους ἱερῶν χώρους, ὅπως στὴν Κρήτη. Πιὸ σημαντικὴ διαφορὰ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Μυκηναῖοι δὲν ἀποδέχθηκαν τὶς μινωϊκὰς παραστάσεις ἀνδρικών θεοτήτων, ἀλλὰ στάθηκαν, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν τομέα, στὸ προ-ανθρωπομορφικὸ στάδιο. Στὸ ἴδιον στάδιο σταμάτησε καὶ ἡ παράσταση τῆς μυκηναϊκῆς θεᾶς τοῦ πολέμου, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε μινωϊκὸ πρότυπο. Οἱ Μυκηναῖοι ἀπεικόνιζαν αὐτὴ τὴ θεὰ μὲ ἓνα στύλο, στὸν ὁποῖο στερέωναν ἓνα κρᾶνος, μιὰ ὀκτώσχημη ἀσπίδα καὶ ἓνα δόρυ. Ὁ Μυλωνᾶς ἐπισήμανε ὡς μυκηναϊκὸ στοιχεῖο καὶ τὶς ἐστίες-βωμούς, κατασκευὲς χαμηλῆς καὶ τετράπλευρης, πὸν γίνονταν συνήθως ἀπὸ πηλό. Ὁ Μυλωνᾶς ἐπανῆλθε, ἐξ ἄλλου, μὲ μεγαλύτερη ἔμφαση στὰ διδάγματα τῶν Μυκηρῶν. Ἡ περιοχὴ τοῦ ἀνακτόρου, τόνισε, ἔχει ἀνασκαφεῖ πλήρως, χωρὶς νὰ ἀποκαλυφθεῖ στὸ χῶρον του κάποιο ἱερό. Ἀντίθετα, ἀποκαλύφθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον ἐκτεταμένον θρησκευτικὸ κέντρο μὲ κατάλοιπα ἱερῶν, μὲ βωμούς καὶ ἀποθέτες, καθὼς καὶ μὲ μεγαλοπρεπῆς οἶκημα κοσμημένον μὲ ἐξαιρετικὰς τοιχογραφίας καὶ μὲ τὸ σύμβολο τῆς ὀκτώσχημης ἀσπίδας, οἶκημα πὸν ὁ Μυλωνᾶς θεώρησε ὡς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ ἀρχιερέως, ἐνῶ ἄλλα κτίσματα ἐρμήνευσε ὡς ἐγκαταστάσεις γιὰ τὸ ἱερατεῖο.

Ἡ ἐργογραφία τοῦ Μυλωνᾶ περιλαμβάνει 138 τίτλους. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν δύο δεκάδες αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, μικρότερων ἢ μεγαλύτερων (ὡς δύο καὶ τρεῖς ὀγκῶδεις τόμοι). Μεγάλαις ὁμάδαις συγκροτοῦν: τὰ ἀνασκαφικά, τὰ ποικίλα ἀρχαιολογικά καὶ τὰ ἱστορικά μὲ τὴν εὐρύτερη σημασίαν τοῦ ὄρου. Τὰ ἀνασκαφικά, πὸν περιλαμβάνουν πρόδρομες ἀνακοινώσεις, ἐπὶ μέρους δημοσιεύσεις ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν καὶ τελικὰς δημοσιεύσεις, συμποσώνονται σὲ 64. Τὰ μελετήματα γιὰ εὐρήματα, ἀποκείμενα συνήθως σὲ μουσεῖα καὶ ἰδιωτικὰς συλλογὰς, εἶναι 30. Τὰ ἐν γένει ἱστορικά εἶναι 40. Στὰ τελευταῖα ὑπάρχονται μελέται ποικίλων θεμάτων: προϊστορικοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, μετακινήσεις ἑλληνικῶν φύλων, προϊστορικὰς περιόδους στὴ Μακεδονία, ἢ πρωτοελλαδικὴ καὶ ἢ μεσοελλαδικὴ ἐποχὴ, Λούβριοι στὴν Ἑλλάδα, ὁ ἀναξ τῶν μυκηναϊκῶν πινακίδων, Ἀθήνα καὶ Κρήτη, ταφικὰ ἔθιμα καὶ λατρεία νεκρῶν, ἱερὰ κτίσματα, ἱερὰς παραστάσεις, ἱερὰ σύμβολα,

λατρείες, άλωση τῆς Τροίας, κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Ὁ Μυλωνᾶς ὑπῆρξε ὄχι μόνον ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀνασκαφεῖς τῆς γενεᾶς του καὶ ἓνας ἐπιμελής καὶ πρωτότυπος συγγραφέας, ἀλλὰ καὶ ἓνας ἐξαιρετικὸς πανεπιστημιακὸς καθηγητῆς. Ἐπειτα ἀπὸ βραχυχρόνια διδασκαλία στὸ *University of Illinois (Urbana)*, 1931-1933, ὅπου σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία, ὁ Μυλωνᾶς μετακλήθηκε στὸ *Washington University (St. Louis)*, ὅπου ἔγινε *full professor* καὶ συγχρόνως *chairman* τοῦ τμήματος ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τὸ 1937 καὶ ὑπηρέτησε ὡς τὸ 1968. Ἐξω ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιό του προσκλήθηκε νὰ διδάξει σὲ διάφορα ἄλλα ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια. Ἀξιωματιμῶντες εἶναι οἱ σειρὲς διαλέξεων πὸν ἔδωσε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς *Virginia (Page Barbour Lecture)*, τὸ 1955, στὸ *Brown University*, (*Charles K. Colver Lectures*), τὸ 1961, καὶ σὲ τμήματα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς (*Charles Eliot Norton Lectures*). Δύο φορές διετέλεσε ἐτήσιος καθηγητῆς στὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασσικῶν Σπουδῶν στὴν Ἀθήνα (1951-1952 καὶ 1963-1964) καὶ μία φορὰ ἐπισκέπτῃς καθηγητῆς στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν (1954).

Ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ἀνέπτυξε μεγάλη κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ δράση. Στὴν πόλη, ὅπου διέμενε, *University Hills, Missouri*, ἵδρυσε ἀρχαιολογικὸν σύλλογον καὶ διετέλεσε πρόεδρος του (1941-1968). Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἐργάσθηκε ὡς μέλος τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ *Greek War Relief*. Στὴ δευτέρῃ ὀργάνωσις ὑπῆρξε προϊστάμενος τῶν τμημάτων τῶν κεντρικῶν πολιτειῶν καὶ συνετέλεσε στὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν της, πρῶτος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ἡ συγκέντρωσις ἐράνων. Πρὸς τοῦτο περιέτρεχε πόλεις καὶ χωριά, δίνοντας διαλέξεις μὲ τίς ὁποῖες γνώριζε στὰ ἀκροατήριά του κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων στὸ ἀλβανικὸ μέτωπον καὶ τὴ συνέχιση τῆς ἀντιστάσεώς τους. Ἐπίσης δίδαξε στὸ πανεπιστήμιό του καὶ στὸ Πανεπιστήμιον Μισσούρι σὲ Ἀμερικανοὺς ἀξιωματικοὺς μαθήματα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ ἀργότερα στρατεύθηκε, γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὴν προπαγάνδα περὶ δῆθεν μακεδονικοῦ ἔθνους. Ἐτσι ἔδωσε διαλέξεις σὲ σχολεῖα καὶ συλλόγους διαφόρων πόλεων πὸν δημοσίευσεν μὲ τὸν τίτλον «*The Balkan Studies, An Introduction to their History*». Ἐκτιμᾶται ὅτι αὐτὲς οἱ διαλέξεις καὶ τὸ βιβλίον πὸν ἀπέκρυσεν ἀπὸ αὐτὲς εἶχαν πολὺν μεγάλη ἀπήχησιν.

Ὁ Μυλωνᾶς ἦταν γενικότερα ἓνας γοητευτικὸς ὁμιλητῆς καὶ ἀγαποῦσε νὰ ἀπευθύνεται σὲ ἀκροατήριον μὴ ἐιδικῶν. Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς παραμονῆς του στὶς Ἠνωμένους Πολιτεῖας ἔδωσε 1028 διαλέξεις. Σ' αὐτὲς προστέθηκαν ἐκείνες πὸν ἔδωσε τὸ 1968 στὸ *International Christian University* τοῦ Τόκιου, καὶ σὲ πανεπι-

στήμια τῆς Αὐστραλίας, τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ τῆς Νότιας Ἀφρικῆς, καὶ τέλος ὄσες ἔδωσε μετὰ τὸ 1968 στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικό.

Ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς τιμῆθηκε μὲ πολλές καὶ ὕψηλές διακρίσεις. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν ἀπὸ τὸ 1948 ὡς τὸ 1968 καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὸ 1951 ὡς τὸ 1958. Μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς, ἐξελέγη Πρόεδρος του δύο φορές. Ἀφοῦ δὲν δέχθηκε νὰ ἐκλεγεῖ καὶ γιὰ τρίτη φορά, ἀνακηρύχθηκε ἐπίτιμος Πρόεδρος. Ἀνακηρύχθηκε *Rosa May Distinguished University Professor (Washington University)*, ἐπίτιμος τακτικὸς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐταῖρος τοῦ *Institute for Advanced Study, Princeton*, μέλος τῆς *American Academy of Arts and Sciences*, ἐταῖρος τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τῆς *Society of Antiquaries* τοῦ Λονδίνου. Ἐγινε ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1957 καὶ τακτικὸ τὸ 1969. Ἔλαβε ἐπίτιμα διδακτορικὰ διπλώματα ἀπὸ πέντε πανεπιστήμια: κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἀπὸ τὸ *Ohio State University (1959)*, τὸ *Ohio Wesleyan University (1959)*, τὸ *Southern Illinois University (1960)*, τὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1970) καὶ τὸ *Washington University (1971)*. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ἀμερικῆς τοῦ ἀπένευμε χρυσὸ μετάλλιο καὶ ἡ πόλις *Washington* χρυσὴ κλεῖδα. Παρασημοφορήθηκε μὲ τὸν Σταυρὸ τοῦ Ταξιδάρχου τοῦ Β' Τάγματος τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' (1955) καὶ τὸ Σταυρὸ τῶν Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν τοῦ Β' Τάγματος Φοίνικος (1965). Τὸ *Washington University* ἴδρυσε τέσσερες ὑποτροφίες «*George E. Mylonas Scholarships in the Humanities*». Πληροφοροῦμαι ὅτι τώρα συγκεντρώνονται στὴν Ἀμερικὴ δωρεές, γιὰ νὰ ἰδριθοῦν καὶ ἄλλες ὑποτροφίες εἰς μνήμην του.

Ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ἐνέπνευσε τὴν ἰδέα γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ «Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἀρχαιότητος» στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐργάσθηκε γιὰ τὴν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου καὶ διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς πὸν τὸ ἐποπτεύει. Διαδέχθηκε τὸν ἀείμνηστο Ἀναστάσιο Ὁρλάνδο, τὸ 1979, στὴ Γενικὴ Γραμματεία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἐπὶ πλέον διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν δώρισε στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν 4.000.000 δραχμῶν, ἐνῶ κληροδότησε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἑπτὰ διαμερίσματα, ἔπιπλα καὶ ἔργα τέχνης.

Ἀφοῦ γνώρισε ἐπιτυχίες καὶ τιμές, ὅπου καὶ ἂν ἔδρασε, ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς ὑπέστη δεινὲς ψυχικὲς δοκιμασίες κατὰ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς του. Πρὶν ἀκόμη δεχθεῖ τὰ βέλη τοῦ διασχυμοῦ πὸν τὸν θανάτωσαν, εἶδε νὰ ὑπονομεύεται μέσα στὴν

Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία. Ἐγινε ἀπόπειρα νὰ ἀποτραπεῖ ἀπὸ τὸ νὰ μεταβεῖ στὸ Λονδίνο, ὅπου εἶχε κληθεῖ νὰ δώσει διαλέξεις, καὶ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ κάποιον ἐπίδοξο διάδοχο στὴ Γενικὴ Γραμματεία τῆς Ἑταιρείας. Ἀφοῦ ἀπέτυχε αὐτὴ ἡ ἀπόπειρα, τοῦ παραδόθηκαν δακτυλόγραφα τῶν διαλέξεών του μὲ λόθη, ὥστε νὰ ὑποπέσει σὲ ἀναγνωστικὰ σφάλματα καὶ νὰ χάσει τὴν ψυχραιμίαν του. Στὴ συνέχεια ὁ Μυλωνᾶς διαπίστωνε ὅτι τοῦ ἀποκορύπτονταν ἔγγραφα καὶ γίνονταν συνεννοήσεις καὶ σημαντικὰ διαβήματα ἐν ἀγνοίᾳ του. Τέλος ἐπιστρατεύθηκε ὁ «οἰκονομικὸς ἔλεγχος» πού, ἄλλωστε, ἔγινε μὲ ἀνώμαλες μεθόδους. Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα ἐπεισόδιο στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ὁ Μυλωνᾶς ἔπαθε τὴν πρώτη καρδιακὴ προσβολή, τὴν 7η Δεκεμβρίου 1987. Ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμη στὴν κλινικὴ, ὅπου τοῦ εἶχε τοποθετηθεῖ βηματοδότης, ὀργανώθηκε καὶ πραγματοποιεῖτο —ἀπάνθρωπη σκληρότητα— ἡ πρώτη πράξη τοῦ διὰ τοῦ τύπου διασυρμού του. Πράγματι, τὸ δυσφημιστικὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε τὴν 18η Δεκεμβρίου καὶ ὁ Μυλωνᾶς ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν κλινικὴ τὴν ἐπομένην. Ἡ ἐπίθεση ἀποκορυφώθηκε τὴν 1η καὶ τὴ 2α Ἀπριλίου 1988. Ὁ Μυλωνᾶς ὑπέστη τὴ δεύτερη καρδιακὴ κάμψη, τὴν καὶ μοιραία, τὸ βράδυ τῆς 2ας Ἀπριλίου. Βαρύτερη ἀπὸ τίς πράξεις ὑπονομεύσεώς του καὶ διασυρμού του ἐπῆρξε γιὰ τὸν Μυλωνᾶ ἡ διαπίστωση ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις γίνονταν ἀπὸ πρόσωπα πού εἶχε ὑποστηρίξει καὶ περιβάλει μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην του. Κι' ἀπὸ πάνω ὁ Μυλωνᾶς ὑπέστη τὴν ἀδιάντροπη αὐθάδεια πού κατὰ κανόνα συνοδεύει τὴν ἀχαριστία καὶ τὴν προδοσία. Πρβλ. τὴν ἐπιγραμματικὴν διατύπωση τοῦ Ξενοφώντος «ἔπεσθαι γὰρ δοκεῖ τῇ ἀχαριστίᾳ ἢ ἀναισχυντίᾳ» (Κύρον Παιδεία, I, 2, 7). Ἀναισχυντία ἐκδηλώθηκε καὶ σὲ κάποια ἀπόπειρα νὰ ἀποκρουσθοῦν οἱ καταγγελλεῖς τοῦ Μυλωνᾶ στὸ «Μνημόνιό» του.

Ὅσα δόθηκαν στὸν τύπο ἀπὸ τοὺς ὑπονομευτὲς τοῦ Μυλωνᾶ καὶ ὅσα ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ κείμενα τοῦ Μυλωνᾶ, πού δημοσιεύθηκαν μεταθανάτια, ἐπιτρέπουν σὲ κάθε κριτικὸ πνεῦμα νὰ ἀναπλάσει τὴν ἀλληλουχίαν τῶν γεγονότων, νὰ ἐντοπίσει εὐθύνες καὶ νὰ ὑποψιασθεῖ κίνητρα. Ἐχει γίνεῖ πιὰ ἀντιληπτὸ ὅτι ὁ Μυλωνᾶς ἔπεσε θύμα ἀχαλίνωτης φιλοδοξίας γιὰ διαδοχὴν του στὴ θέσιν τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Φυσικά, δὲν ἐπιδιώχθηκε ὁ θάνατός του, ἀλλὰ ὁ ἐξαναγκασμός του σὲ παραίτηση. Ἀλλὰ ἡ δόση τῆς ψυχικῆς δοκιμασίας πού ὑπέστη ὁ Μυλωνᾶς ἦταν πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴν ἀντοχὴν του. Ἡ τραγωδία πού προκλήθηκε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο παραλληλίζεται ἀπὸ πολλοὺς μὲ τὴν τραγωδίαν πού συνέθεσε ὁ Shakespeare μὲ θέμα τὴ φονικὴ φιλαρχίαν τῶν Macbeth. Ἡ σαιξπηρικὴ τραγωδία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναλογία τοῦ θέματος, ἔχει στίχους πού παραπέμπουν μὲ τόση ἀκριβείαν σὲ καταστάσεις πού ἐξῆσε ὁ Μυλωνᾶς, πού προτιμῶ νὰ μὴν τοὺς ἀπαγγείλω.

Ἄν εἶχε ἀνθέξει ἡ καρδιὰ τοῦ Μυλωνᾶ, ὁ σεβαστὸς συνάδελφος θὰ εἶχε ἀντι-

μειωπίσει τοὺς ὑπονομευτές του καὶ θὰ χαιρόταν τὴν δλόφυχη ἠθικὴ συμπαράσταση τῆς Ἀκαδημίας, τῆς συντριπτικῆς πλειονότητος τῶν μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν κύκλων τῆς εὐρύτερης κοινωνίας πρὸ τὸν τιμοῦσαν καὶ τὸν σέβονταν. Θὰ εἶχε ἀκόμη τὴν ἱκανοποίηση νὰ λάβει γνώση τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς πρὸ εἰσηγήθηκε ὁμόφωνα τὴν ἔγκριση διαχείρισης τοῦ ἔτους 1987 καὶ νὰ ζήσει τὴ θριαμβευτικὴ ἀποδοχὴ τῆς ἀπὸ διακόσιους πενήντα περίπου ἐταίρους, ἔναντι ἑξὶ μόνον ἀρνητικῶν ψήφων καὶ μιᾶς λευκῆς. Ἔτσι ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς θὰ συνέχιζε τὴν ἀδιάκοπη, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του, συμπόρευσίν του μὲ τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν ἀναγνώριση.
